

Petőfi Sándor képviselőjelöltségének egykorú hazai sajtója.

Írta: SZEMZŐ PIROSKA.

Petőfi képviselőjelöltsége izgalmas politikai szereplésének igen érdekes mozzanata. Életrajzok, monográfiák, tanulmányok rövidebben, hosszabban foglalkoznak a költő politikai törekvéseivel. S mindenki, aki olvasta ezeket — első sorban műveit, nyilatkozatait — ismeri, megérti e hajlamoknak ösztönös gyökereit. Az örök hullámlásban álló, korlátlanul alkotó lírai lelket vérmérséklete, erkölcsi, szellemi felépítése és kora történelmi beállítottsága is a szabadság, a nép, a nemzet harcosává tette.

1848 márciusában azután testet ölthettek politikai eszméi, vágyai és egész lelkével beleveti magát a pesti forrongás hullámaiba: vezérszerepet tölt be a tizenötödike előkészítésében, ünnepében, tagja a pestvármegyei rendke ügyelő választmányának, tevékeny részt vesz márc. 31-én és ápr. 6-án a bécsi egyetemi ifjúság küldötteinek tiszteletére rendezett népgyűléseken. Minden megmozdulásnál ott van, ott kell lennie, hiszen „egyszerre leszakadt az ég a földre, jellemé lett a jövendő...“, beteljesült az a fateradalom, mely már elejétől fogva élt lelke mélyén. A *Nemzeti dal* elszavalása óta népszerűsége a márc. 15-t követő napokban egyre emelkedett, politikai hatalomnak tekintik. A nép lelkesedése határtalan, hallgat rá, hisz vezérében. Pest ebben a pillanatban lenyűgözően varázslatos, sikert ígérő, de komoly veszélyekkel fenyegető időket él át. Általános az a törekvés, hogy a nemzet szakítson a régi kormányzati rendszerrel: felelős kormánynak és népképviselőnek kell ezentúl biztosítania fenyegetett alkotmányunkat, minél előbb át kell alakulnunk a szabadság és a haladás jegyében, meg kell felelnünk a XIX. század uralkodó eszméinek. Bécs azonban még ellenáll. A király nem akarja a felterjesztett miniszterek közül a pénz- és a hadügyminisztert megerősíteni. Óriási az elkeseredés. Petőfi a királyi elhatározás ellen tiltakozó népgyűléseken elszavalja *Föltámadott a ten-ger* és *A királyokhoz* c. költeményeit. Hatásuk döbbenetes, mint a zúgó vészharang rémületet keltő hangja, úgy járják át a közvéleményt. Pest polgárháború küszöbén áll, melyre irtózva gondol a békésebb, a konzervatív és királypárti elem. S mikor megérkezik az újabb, a kedvező királyi válasz, hosszú vita után általános lesz a megnyugvás és sokan megkönnyebbült szívvel távoznak: nem kellett a polgárháborút választani. Egyedül Petőfi lelkében háborog az indulat: „Láttam remegést, láttam sápadt arcokat, nem szeretném továbbra is így látni nemzetemnek fiait, azért most lekötve kardomat, elnyugtatom, de össze nem töröm“ — mondja tompa, csalódott hangon a forrongó ifjúság tüzes hevétől, a republikánizmus hangjaitól megriadtagnak. A költő nem tudott és nem is akart megbékélt nézetekkel beleolvadni az általános hangulatba. Az állandóan lángoló, lobogó indulatok embere, aki a köztársasági eszmében val-

lások rajongással hisz, a monarchiában s annak fejében a haladó, fejlődő „világszellem“ gátját látja, nem formálhatott önmagából mérsékelten cselekvő, lassan haladó reformert. Elhangzik a *Készülj, hazám!* c. királytesúfoló, lázítóhangú költeménye is. A költő szavát a bécsi kormánynak és a királynak a magyar ügy elől való elzárkózása keményítette meg. Egy vallás van a földön, betartása a nép, a nemzet boldogulásához vezet, és ez a szabadság. A királyság eszméje meggátolja ezt a szabadságot, ezért kötelessége ennek az eszmének a népszerűtlenítése. A magyar nemzet legszélesebb köreiből, különösen a vidék, azonban királpárti és így nem a koronán esik csorba, hanem a költő népszerűségén. Haragos, sértődött közvélemény középpontjába kerül és ezt csak fokozza, mikor az első felelős magyar minisztériumot lassú munkával változza. Most már futótűzként terjedt és terjesztették, hogy a költő már nemcsak a király, de a szeretett és becsült miniszterek személye ellen is lázít. Hevességétől megtorpan a közvélemény, a konzervatív körök egyre jobban felkorbácsolják a hangulatot; ekkor írja fájdalmas és lemondó hangon az *Életképek* jún. 11-i számába: „Tény, hogy még a márciusi napokban is a magyar nemzet egyik kedvence voltam... néhány hét s íme egyike vagyok a leggyűlöltebb embereknek. Minden elmenő hazafiúi kötelességének tartja egy-egy követ hajítani rám. Több újságlap nem átalta magát pellengérré tenni, hogy nevem rászögeztessék... De bűnös vagyok-e vagy sem? Mit vétettem? Egy verset írtam, melynek tartalma, hogy nincsen többé szeretett király és egy négyüléssel kimondtam, hogy a minisztériumban nincsen bizalmam.“

Petőfi népszerűségének e mélypontjával esik egybe a népválasztotta képviselő jelölése. A költő ismeri a helyzetet, mégsem riad vissza. Egy pillanatig sem habozik, szülőföldjének, a Kiskunságnak akar a képviselője lenni. Főlegyháza, Kunszentmiklós, Lacháza, Fülöpszállás és Szabadszállás tartoztak akkor a választott kerülethez. Azonnal felveszi a kapcsolatot egyik kunszentmiklósi barátjával, Bankós Károly nyugalmazott járásbíróval. Pártfogását kéri, de egyúttal hangsúlyozza, hogy nem dicsvágyból vagy önértékből óhajtja a követséget, hazijának akar minden erejéből, minden tudásával szolgálni. Választói lelkesedéssel fogadják és a költő méltán bízhatik ügyében, azonban a népszerűtlenségének okairól jól értesült, a befolyásolt, s a nem közülük valót megvető szabadszállási értelmiség elhatározza, hogy megbuktatja. Ellenjelöltet állítanak, a református pap fiát, Nagy Károlyt, aki választói előtt a költőt a lazaárulás, az országot eladni kész, rombolni szándékozó, véreskezű republikánus vádjával illeti. Es 1848. jún. 15-én, három hónappal az egész országot megmozgató *Nemzeti dal* szárnyrakelése után menekülnie kell szülőföldjéről, hogy egy megtövesztett, felingerelt horda agyon ne üsse. A költő nem nyugodott meg a jogtalanul kieroszakolt választásban. Bukását részletesen megírja a lapokban. Hozzá hű választóival együtt petíciót nyújt át Deák Ferencnek a választás felülvizsgálása és megsemmisítése érdekében. Az ellenfél újabb rágalmainra hírlapi cikkekben felel. Nagy Károlyt hozzá intézett erősen goromba hangú szövegért párbajra hívja ki s miután nem szolgáltat neki elégtételt, a nemzetgyűlés tagjait röplapon szólítja fel gyáva képviselőtársuk kiközösítésére. Az akkori zavaros idők miatt a választás felülvizsgálása — bár a nemzetgyűlés napirendjére tűzte — elmaradt s Nagy Károly igazolás nélkül

továbbra is bitorolta a lelkiismeretlen csellel megszerzett képviselői széket, mely a történetek után csak megvetést szerzett neki.¹

Petőfit mélyen elkésértette a bukás és ebben sokan osztoztak a mérsékelt ellenzékiek közül, a radikálisok pedig valamennyien. Egyszerűen a konzervatívok rejtették kárörömüket gúny, hamisan hangzó vigasztaló szavak, vagy még többet mondó hallgatás mögé. Honnan következett az utókor erre a közvéleményre? Minden idők legelevenebb krónikájából, az egykorú sajtóból. Már a választásokat megelőzően, a radikálisok vezérlapja, Pálffy Albert *Március Tizenötödikéje* jún. 3-án, az Egyenlőségi Társulat c. forradalmi klub közlönye, a Mérei Mór által republikánus szellemben szerkesztett *Radicallap* jún. 7-én, ikertestvére, a magyar ügytől áthatott és Világos után is érdekünkben számos külföldön megjelentetett munka szerzőjének, Chownitz Juliánnak² lapja, az *Opposition* jún. 15-én, valamint Jókainak Petőfivel együtt szerkesztett *Életrékek* folyóirata jún. 18-án meleg, pártoló hangon jelenítik be a költőnek a választásokon való fellépését. A rokon- és ellenszenvnek igazi sajtóarculata azonban csak a költőnek kiskunsági menekülésszerű visszatérése után bontakozott ki leplezetlenül, mikor a Március Tizenötödike jún. 19-i hasábjain, többoldalas nyilatkozatában feltárta a szabadszállási értelmiségektől zendülőkké formált választók viselt dolgait és egyben arra kérte „minden becsületos elvű szerkesztőtársát“, hogy azt lapjában közölje.³ A „beszámoló“ nem kezesyűs kéz írta. Ellenfeleit „*dicső kaputosoknak, farizeusoknak*“ gúnyolja. Az „*ostoba kupakantács*“ s különösen „*egy nagyreményű fiatal mákvirág, egyébként bíró, a berzenkedő sündiszócsoport röffenései közepette*“ meg akarta gátolni programbeszédét, el akarta gúncsolni őt, a nép legigazibb képviselőjét! „*Igazság istenasszonya, miért tartod mézes kézzel azt a kardot, miért nem vágod le vele, ha fejét nem is, legalább orrát és fülét?*“ — fohászlikodik elkéseredetten. „*Az alávalók a becstelének! Részeg, dühöngő csordával*“ vették körül. Az ellenjelölt pedig, „*egy gögös, buta ember*“, apját, a szabadszállási „*vén*“ papot, de főleg annak borát használta fel korteskedésre. És a népek e lázítóit őt bélyegezték annak. „*Hah, ha lázítottam volna, azóta a szentmiklósi és szabadszállási kaputosok csontjai szétszórva hevernének, és rajtuk a kutyák rágódnának. Ez csak egykét szőmba került volna...*“ — fakad ki méltatlankodva. De hiába volt minden vádaskodás, mert a hűségesek úgy nyilatkoztak, hogy a „*miniszterek és a király nagy urak, lesz előg barátjuk az országyűlésen*“, nekik pedig csak Petőfi marad. A kaputosok érezték, hogy nem biztos az ügyük, itatni kezdték a népet és így

¹ Ferenczi Zoltán: *Adatok Petőfi követjelöltségéhez*. Petőfi-Múzeum. 1890. 279–296., 369–372. 1. 1891. 31–38., 67–76., 133–142., 181–190., 233–240. 1. 1892. 91–94., 114–117. 1. — Ferenczi: *Petőfi életrajza*. IX. fejezet. — Hentaller Lajos: *Petőfi mint követjelölt*. Bp. 1895. — Horváth János: *Petőfi Sándor*. Bp., 1926. 442–443. 1. — Petőfi Sándor *Összes művei*. Rendezte: Havas Adolf. Vegyes művek. 3. köt. Bp., 1896. 23–46. 1. — Id. Szinyeyi József: *Bankós Károly, Petőfi barátja*, Petőfi Múzeum. 1890. 271–275. 1. — Ferenczi: *Petőfi hírlapi cikkei 1848-ból*. Petőfi Múzeum. 1892. 14–17., 30–35., 63–69., 84–91. 1.

² Szinyeyi József: *Magyar írók Élete és Munkái*. Bp., 2. köt. 59–60. 1.

³ Megjegyezzük, hogy egykorú sajtószemlének hírlapanyagát az Orsz. Széchényi-Könyvtár hírlaptára őrzi. — V. ö. még id. Szinyeyi József: *Hírlapirodalmunk a XIX. században*. 1848–49. Vasárnapi Újság. 1865. 43–53. 1. és *Hírlapirodalmunk 1818–49-ben*. Bp., 1877. — Ferenczy József: *A magyar hírlapirodalom története 1780–1867-ig*. Bp., 1887. 466–487. 1.

sikerült csak eltántorítani párthíveit. „Isten engem úgy segéljen ezen és a más világon“ — esküszik igazára; majd felháborodottan folytatja: „Hogy nevezsem ezt az eljárást? Erre egy új szót kellene feltalálni, mert az ördögi gonoszság ehhez képest krisztusi erény! — Ti néhány becsületlen kaputos emberek, kik magatok veszélyeztetésével is pártomon, és így a nép pártján voltatok, fölirtam neveiteket, s nem fogom elfeledni. De fölirtam a ti neveiteket is, ti nem tudom, kicsodák, kik ellenségeim, és így a nép ellenégei voltatok, s csak annyit mondok nektek, hogy két szót tanultam Erdélyben az oláhoktól, ez a két szó: czine mintye!... Dicsértessek a nép neve most és mindörökké!“

E cikk megjelenésekor még általános volt a sajtószabadság öröme. Megszűnt — a *Radicallap* 1848. jún. 1-én induló száma szerint — a gondolathóhér Metternich-zsoldosoknak, a cenzoroknak, jogainkat, szabadságunkat évtizedeken át korlátozó munkája, mely könyvet, újságot nevetségessé aljasított. A lapok az irányítástól felszabadulva a közvélemény igazi hangját adhatták vissza. Petőfi zavartalanul írhatott élesre faragott tollal és az együttérző szerkesztők bátran közölhették azonos politikai elveken épült lapjaikban nyilatkozatát. Nem is késtek: a *Radicallapban* jún. 21-én, az *Életképekben* jún. 25-én és 28-án olvasta a közönség egész terjedelmében a közleményt. Chownitz *Oppositionjának* már jún. 18. és 21-i számaiban említi a szabadszállási kerületben történt „gyalázatosságokat“ és bejelenti, hogy a cikkátvételt a következőkben hozza. Igéretének jún. 22., 24. és 25-én tesz eleget. A német fordításból azonban hiányzik — szerinte helyszüke miatt — a zárórész egészen az utolsó mondatig: „De én azért nem a népet kárhoztatom, hanem ámitóit, félrevezetőit, kiket egykor törvény és Isten egyaránt meglakoltat... a nép előttem szent, annival inkább szent, mert gyöngye, mint az asszony és a gyermek“ — ezt még hoznia kellett — írja —, mert híven tükrözi a költő fenkölt politikai gondolkodását. Chownitzot ezúttal nem „Ausztria alattomos és még egyre kísérő kezo“ irányította; bátorságát és érzületét éppen az erős kitételekkel tarkított (általunk is idézett!) részek szövegű közlöse, a kihagyásokat pedig lapjának valóban szűk terjedelme hitelt érdemlően támasztja alá. A vidéki lapok közül a *Kolozsvári Híradó* közli még teljes egészében, júl. 4. és 6-án (a vidék magától értetődően mindig megkésve) a nyilatkozatot. Szerkesztője, Ocsvai Ferenc, az anyaország reformtörekvéseinek lelkes szószólója, Petőfi ügyét is szívébe zárta.

Nádaskai és Zerff: *Reform* c. lapja, a „Szabadság Egyenlőség Testvériség“ nagyhangú hirdetője jún. 22-én jelzi: „Petőfivel a Kunságon, hol mint követjelölt fölépott, gyalázatosan bántak, jövőre közöljük nyilatkozatát.“ Jún. 25-én aztán „Követválasztási botrány“ címmel 1 és $\frac{3}{4}$ hasábon igen erőshangú, színes riportot ad a Petőfi-cikk helyett: „A szabadság aligha tapostatott nálunk valaha oly aljas, minden emberjogot sértő módon, mint azt a néhány lázító a Kunságon Petőfi Sándor mint követjelölt ellen elköveté...“ A Petőfi-ellenfeleknek „hítvány gaz“, „hazaáruló“, „gyalázatos csúszómászók“, a választásnak „állati módon megejtett“ a jelzője. Ehhez csatlakozik a *Nemzeti* c. politikai hírlaptól kölcsönzött petíciós közlemény kivonata, melyből az olvasó nemcsak a szabadszállási választást, hanem néhány száz kunszentmiklósi polgárnak a kierőszakolt mandátum megsemmisítése ügyében az igazságügyminiszterhez benyújtott kérelmét is megismerheti. Majd újra a szerkesztők magyará-

zata következik: „Szegény Petőfi! bezeg ezek (az ellened szavazók) nem a képet akasztanák föl... sok is a te bűnöd: míg hosszú télen át ujjaid a fagytól megdermedtek, forró dalokat írtál a népek, de a nép, kit imádsz, hálátlansággal nem is keserít meg tégedet; de van egy faj, mely még most is minden percen nyakára hág ármányaival, ha akarja, eddig szíjat vágott a szegény pór hátából, most már ostort fon belőle, s a nép ismét eszköz öntudatlanul, a jogérzet még nem emelhetette föl őt annyira, hogy ezen néhány zsarnokocskát a régi posványba vissza ne sülyeszthessék... Népköltő! ez a kísértés nehéz órája volt, rád rohan a nép, melynek szíved véréből írtál dalokat; életedet akarja venni, melyet egészen neki áldoztál...“ Zerffiék is mentegetőznek, hogy korlátozott formában foglalkoztak az ügyvel, holott: „Ígérők, hogy Petőfi nyilatkozatát közlendjük lapunkban, mert melyik becsületes lap, melyik csak félig-meddig becsületes szerkesztő, írjon az magyar vagy német nyelven, ne u fogná teljes joggal rosszalni a vad durvaság és gaz cselszövény azon galád tettét!“ — a kis, negyedréte formájú lap azonban képtelen volt terjedelmét a cikk arányainak megfelelően fokozni.

A márciusi idők előtt erősen konzervatív szellemű *Nemzeti Ujság* utóda, a *Nemzeti* jún. 22-én hozza a fentemlített petíció-kivonatot. A szerkesztő, Illucz Oláh János még csillag alatt hozzáfűzi, hogy a „választóknak jelen petíciója, azon tényekkel, melyeket Petőfi Sándor nyilatkozatában, a Mártius Tizenötödikében közrebocsátott, megegyezvén, az ügyre nézve célszerűbbnek tartottuk inkább a petítiót közleni kivonatban“. Mennyi óvatossággal dolgoztak a 48-as események óta a nemrégén még királyhű, kormánypárti papság orgánumának szerkesztőségében! Címlapján a radikális lapokhoz hasonlóan ott ékeskedik az „Alkotmány Nemzetiség Szabadság Egyenlőség“.

A forradalmat megelőzően is magyar szellemben szerkesztett és elveihez mindig következetes *Der Ungar* jún. 24-én két kis hírközlésben említi a „szégyentaljes kimenetelű“ kiskunsági választást, a peticionáló kunszentmiklósiakat, valamint azt is, hogy legjobb tudomása szerint Dunavecse szeretné felléptetni Petőfit. „Erre a képviselőre mindenki büszke lehetne!“ — fűzi még hozzá.

Az erősen radikális, magyarságával szinte tüntetőleg kérkedő, valósággal irodalmi demokrata Vahot Imre *Pesti Divatlap* c. folyóiratában elhallgatja, *Nemzetőr* c. lapjában pedig rosszindulattal emlékezik meg (jún. 25.) a Szabadszálláson történekről; miután a tényállást hanyagul odavetette, onttan jegyzi meg: „Petőfi ez ügyben hosszas nyilatkozatot közölt a lapokban, bukása történetét a legkeserűbb kifejezésekkel tolmácsolva. Katonás dolog, mely a legszabadabb alkotmányos országokban is már sok becsületes emberen megesett; — azért hát nyugodtan kell viselni az ilyesmit.“ Tanácsztalanul, kérdőleg állnánk meg e soroknál, ha nem lenne az irodalomban köztudomású Vahotnak és Petőfinek akkor már évek óta tartó nézeteltérése: u. i. amint a szerkesztő Vahot már biztosította lapjában Petőfi közreműködését — bevallása szerint is ennek köszönhetta lapja megnövekedett népszerűségét — leszállította egyre gyérobbon közölt munkáinak honoráriumát. Petőfi természetesen örökre háttat fordított szerkesztőnek, lapnak e jellemtelenségért. Vahot pedig sohasem mulasztotta el az alkalmat, ha a költőt csípkelődő, gonosz tollára vehette. Később lapjával azok közé a jogtalan vádaskodók közé is beállott, akik gúnys türel-

metlenszöggel támadták a „szabadsághőst“ a harcoktól való távolmaradásáért és később hadbavonulását sem vette tudomásul.

A radikális sajtó felháborodott hangját a *Pesti Hírlap* hasábjain is hiába keressük. A szabadelvű, miniszteriális közlöny, mely Kossuthnak szerkesztőségéből való távozása óta Bécs szerint „egyre javult“, nem tartott túlzott rokonságot a szélsőséges márciusi párttal. A választáskor a lap vezetői, Csengery Antal és Kemény Zsigmond szorosán centralista elődeik nyomain haladtak: a mérsékelt haladás és reformok határai között. Szenvédelyességtől menten, izgatás nélkül, a jóízűség és a műveltség jegyében írnak és íratnak. Ez belső cenzúrájuk mértéke; ha kell, simítanak a cikkeken, ha nem lehet, nem közlik. Petőfi-nek a jún. 21-i számban nyilvánosságra hozott cikkéről is méltán hihetnénk, hogy Metternich valamelyik „jómodorú“ cenzora nyírbálta meg, annyi a lényeges változás. A kaputosok, farizeusok helyébe mindenütt az enyhébb „elleneim“ szót iktatták; a kupaktanácsot a szerényebb tanács, a csordát csapat váltja fel; a vén pap is elveszti pejoratív jelzőjét, csak pap. A közlésünkben kiemelt szövegrészt pedig egészen elhagyják: nincs többé röffenő, berzenkedő sündisznó-csoport, nagyreményű mákvirág, alávaló és beestelen, részeg pimasz, gőgös, buta ember. Az istenasszony sem vághatja le a hitvány, gonosz bíró orrát. Nincsen lázítás, nincs esküvés, de nincsen cine mintye sem. Csak szép, finom történet van, a *Pesti Hírlaphoz* még így változtatásokkal som illő, túlságosan élénk stílusban. A királyt sem emlegetheti a cikk; Petőfivel kapcsolatban már tartottak ettől a szótól a szerkesztők, minthogy máj. 25-én Kemény udvarias levél kíséretében visszaküldte a költőnek a királyok ellen írt cikkét. Meg is jegyezte a *Pesti Hírlapról* jún. 29-én a Reform, hogy „a hatalom, a minisztérium iránti total vak, föltétlen alázatosságra dolgozik... A minisztériumnál főlebb áll ám a nép és a haza...“ — Mégsem állíthatjuk, hogy a szerkesztők nem bocsátották a Petőfi-ügy rendelkezésére lapjukat. Jún. 27-én hosszú cikket hoznak a képviselőjelölt védelmére Bankós Károly tollából. „Meggondolták-e azon emberek, kik Petőfi ellen a népet felbőszítették, hogy olyan kinsze Petőfi a magyar hazának, melynek vesztét Szabadszállás kincses ládája meg nem térítheti?“ — írja a hűséges kunszentmiklósi tanácstag. A *Pesti Hírlap* különben is fontos szerepet játszott a szabadszállási választás ügyében, mert, amint látni fogjuk, hasábjain lobbant újra lángra a közvélemény, a sajtó harca Petőfiért és ellen.

A *Pesti Hírlapban* eszközölt változtatásokkal és kihagyásokkal adta közre a nyilatkozatot jún. 25. és 27-én a *Jelenkor*. Szerkesztője, Király Pál megőrizte lapját a „két haza hírközvetítőjének“ és folytatta támadásait a radikális szabadelvű áramlat ellen, ami azután az év végén az újság megszűnését eredményezte. A *Jelenkor* természetéből folyik, hogy nem volt Petőfi hangsúlyozott szószólója.

A *Munkások Ujsága*, a politikai fogságot szenvedett Tánicsics Mihály szerkesztővel az élen, természetesen Petőfi-barát. Már jún. 11-én *Követválasztás* c. felvilágosító cikkében belefoglalja a költő nevét az ajánlható képviselők csoportjába. Jún. 25-én a *Vidéki tudósításokban* említi, hogy Petőfit „ördögi mesterességgel“ kijátszották és a „szomorú történetet majd a jövő számában terjedelmesen közli, amint Petőfi maga megírta“. A júl. 22-i szám azonban — bár bővebben foglalkozik a dologgal — nem a költő nyilatkozata, mert a szer-

kesztő állítása szerint a „távolléte miatti körülmények kiszoríták e lapból, tehát kénytelen csak azt mondani meg röviden, hogy a népet rútol megcsalták, elámították...“ Az élelmes Tánecies Petőfi védelmét még arra is felhasználja, hogy újságának előfizetőit szaporítsa: „Ne higgyetek minden kaputosnak, hanem csak annak, kit kívül-belül ismertek, kit szeretni tudtok, s talpig becsületes embernek tartatok. Hogy pedig megismerhessétek, ki a ti barátotok, ki küzd mellettetek: járassátok az én újságomat, mert én tiszta lelkiismerettel, a szoros igazság szerint meg fogom nevezni azokat, az egész országgyűlés folytán, kik a ti javatokat akarják, s kik lesznek ellenetek.“

Erdély másik igen becsületes törekvőü, szabadelvü, kolozsvári lapja, az *Ellenőr* megindulása első percétől osztozik az anyaország reformtörekvéseiben, bár szerkesztője minden veszedelmes szélsőségtől óvakodik. „... Ha önök azt vélik, hogy szabadsajtó annyit tesz, mint írhatni mindent, ami tollunkra jó: úgy szörnyen csalatkoznak. De nem is azt teszi, hogy az igazat, ha tollunkra jött, legyen az bár ki ellen, szolgálilag visszafojtsuk. Három szent maradt a szabadsajtó előtt, mert szent marad örökre; és a három: az evangéliom alapelve, a király koronája, és az egyének becsülete. E három túl önök szabadok... Irjanak azért szabadon önök. Gondolkozzanak mint demokraták, de írjanak mint nemesek...“ fordul a szerkesztő, Kőváry László *Iróinkhoz* c. cikkében a munkatársakhoz (1848. máj. 2.). Petőfi becsületén csorba esett és az *Ellenőr* már jún. 27-én szószólója: „A pesti lapok Petőfi Sándor tisztelt barátunknak egy cikkét közlik, melyben világos, hogy túl a Királyhágón is mily gyalázatos dolgokat követnek el a hazaárulók... méltó bosszankodásában mi is osztakozunk, mi is sajnáljuk, hogy a szabadság 3-ik havában ily gyalázatos dolgokat követnek el, de megbocsát, ha cikkét, terjedelméért nem közölhetjük.“ Azért — ha röviden is — lényegében elmondja a Szabadszálláson történeteket és a peticionálokról is értesíti Erdély olvasóit.

A régi konzervatív lapok hasábjain ne keressük a politikus Petőfit támogató cikkeket. A *Budapesti Híradó* „ez özönvízelőtli mammutváza a peesovicsizmusnak“ (Reform, 1848. júl. 4.), mely ugyan Vida Károly szerkesztése idején más szellemet, „nemzetiségek és osztályok közötti békét, monarchiát, alkotmányos szabadságot, rendet, törvényességet“ hirdetett, jún. 25-i számában hirtűzérnek keresztelt rovatában, eldugott kis helyen a következőket közölte: „Petőfi Sándor a „Márt. 15“-ben egy, többhasábra terjedő hosszú cikkben előadja, hogy buktatták meg őt a szabadszállási követválasztáson, hol követjelöltül lépett fel: egyszersemind azt mondja, hogy aki őt bántotta meg, a népen követett el bántalmat; sőt czine-mintyével is fenyegetőzik; végül pedig felszólít minden „becsületes elvü“ szerkesztőt e cikk közlésére. Mi ily hang ellenében csak azt válaszoljuk, hogy Petőfi úr magánvédelme nem Magyarország dolga.“ Vida lapjától a költő nem várhatott egyebet, minthogy a magyar írókról úgvis azt állította, hogy csak parodizálják a francia revolúciót. A *Márcezius Tizenötödike* már jún. 20-án gúnyosan meg is jegyezte: „Petőfi barátunk tegnapi számunkban közrebocsátott nyilatkozata felvételére minden becsületes elvü hírlapot felhívott. Ez legkiáltóbb megcáfolása azon hírnek, mintha az érintett nyilatkozat közelebbről a Budapesti (quo usque tandem?) Híradóban is meg fog jelenni.“ Ami pedig a „Quo usque tandem“-et illeti, a bukott arisztokrácia és a hanyatló politika közlönyének, miután bizalmatlanságot szított a Batthyány-kormány ellen, júl. 15-én meg kellett szűnnie.

A bécsi kormány lapja, a *Pester Zeitung* mindenkinél diplomatikusabban járt el a Petőfi-ügyben (jún. 21.). Bár akkor Bécs kiszemelt szerkesztőjének, Glatz Edének oldalán a liberális ellenzékkel rokonszenvező Hugo Albert állt, a közlemény mégis ravaszul eltávolítaná a „politika berkeiben tévelygő költőt“. Jó lesz résen lenni, hiszen a királyokról írt veszedelmes verseket! Szelíden kézenfogják, hogy visszavezessék „a költészet tiszta istennőjéhez. Vajha kárpótolná és megvigasztalná őt!“ — száll az „együttérző“ fohász Bécs kebeléből. „Shakespeare, Byron, Shelley, Goethe és Schiller lennének méltó és igazi képviselőtársai, nem pedig Mirabeau, kinek lelkébe a költő beleképzeli magát. Mirabeau nem is illik hozzá, hiszen szívét a fejében hordja, távol áll a mi lángeszű Petőfinktől!“ — hízelegnek és nyugtatnak a sorok. A radikális párt azonban átlátott a szítán. „A szolgálai „Pester Zeitung“-ról, mely azt állítja: hogy a minisztérium ne is gondoljon a hírlapokkal, mert az nekik csak fontosságot adna, nem mondhatunk egyebet, minthogy olyan orgánus, mely saját becsét oly csekélyre teszi, megérdemli, hogy minden helyes gondolkodó által megvettessék...“ írja róla lenézően a *Reform* (jún. 29.). A *Pester Zeitung* ekkor valóban hű tükre kórának, állandó publicisztikai pártharc színhelye s az éppen uralmon lévők akarata szerint cserélte csak fel a nemzetiszínűvel a „schwarz-gelb“ zászlót.⁴

A vidéki lapok között Debrecen erősen királypárti közlönye, az *Alföldi Hírlap* nyilatkozott júl. 5-én ellenségesen: „Petőfi Sándor a hírlapokban hosszasan leírja: hogy mikép üttetett el a szabadszállási követválasztásnál a követségtől. Mi csak azt sajnáljuk: hogy Sándor barátunk óhajta nem teljesülésén oly igen felindult s méregbe jött, s azon mindennapi politikai bohózatot annyira elkeseredve szívére vette. E kalandból kézzelfoghatólag okulhatott a pajtás az iránt: hogy gyakorta mi a nép, s hogyan forgatják szélvitorlaként ennek akaratát és hogyan szokás és lehet azt felhasználni. Egyébiránt a Petőfi el nem választását országgyűlési jelentékeny veszteségnek éppen nem tartjuk: mert mi őt lant mellett, s négygyűléseken és forradalmi fellépéseknél tartjuk saját helyén állani s működni, — de az elfogulatlanságot igénylő országgyűlési tanácskozásnál éppen nem. Ő nem tud tanácskozni, ő csak ön vas feje szerint határoz“ — mondják ki felette az ítéletet.

Már eddigi sajtószemlémből is jogosan vonhatjuk le azt a következtetést, hogy a kérdéses ügyben a Petőfi-pártiak tábora sokkal nagyobb lehetett. Bár a Radicallap júl. 1-én nyílt levélben válaszol azokra a Petőfi-ellenes cikkekre, melyeket közlés végett szerkesztőségébe küldtek és méltatlankodva visszautasított: „Mindenfelől kapjuk a sok cikket Petőfi Sándor barátunk ellen — természetesen erősen odaszólnak Petőfinek amúgy magyarán —, de mind névtelenül — kíméljenek meg minket, édes urak! cikkeik 1-ször iszonyatosan hosszúak, 2-or elvünk, irányunkkal homlokegyenest ellenkezőek, 3-or meg névtelenek... Vannak hiszen elég szerkesztők! — kiket boldogíthatnának azon cikkeivel —, kik Petőfit egy kanál vízbe előlnék — ha lehetne...“ — Minden valószínűség szerint, a Petőfi-barátok meg az ellenfél újságait árasztották el közleményeikkel, melyek hasonlóképen nem kerültek napvilágra.

⁴ Szemző Piroska: *A „Pester Zeitung“*. Az Országos Széchényi-Könyvtár kiadványai. XIII. Bp., 1941. 29—35. l.

Július elején az ügy azt a látetszatót kelti, mintha hullámai a sajtóban s így a közvéleményben is elsimultak volna. Petőfi még megfenyegeti ugyan a *Márczius Tizenötödikében* (jún. 27.) szabadszállási ellenségeit újabb rágalmi-kért, hogy a petíciósokat meghallgatás nélkül, vele együtt lecsukatták, vagy a küldöttséget nem is vezette Deák elé, hanem valami színészbarátjával tévesztette meg hiszékeny választóit, s megígéri nekik, ha nem vigyáznak jobban nyelvükre, „meg fogja őket nyúzni, mint Apollo Marsiust!“ Ekkor megválasztott ellenfele, Nagy Károly egészen váratlanul, júl. 5-én becsmérő szöveget lop be a *Pesti Hírlap* hirdetési rovatába, melyben Petőfit „becsületébe aljasan gázolni törekvő gazembernek, a pogazus farkán felkapaszkodott hiú fráternek bélyegzi.“ Elmondja azt is, hogy cikkét a *Márczius Tizenötödike*, a *Radical-lap* semmi áron sem akarták közölni, sőt a *Budapesti Híradóhoz* utasították. Még a *Pesti Hírlap* szerkesztője is csak úgy volt hajlandó, ha kihagyhatta volna a „cafrangos epithetonokat“. Ismét fellobban a zsarátnok a lapokban, csak hogy most már a szabadszállási választás másik szereplője lép előtérbe s ha Petőfinek volt kedvezőtlen sajtója is, Nagy Károly egyedül ezzel dicsekedhetett. Kemény és Csengery már másnap, júl. 6-án nyilatkoznak a *Pesti Hírlap*ban, hogy a hirdetési rovatot a lapkiadók, Heckenast és Landerer kezelik és így tudtukon kívül került a becsmérő szöveg az újságba. A *Márczius Tizenötödike* is velük egy napon támad Nagy Károlyra: „... 226-ik szám a Lipót utcai ház, sajnálatraméltó, boldogtalan, bűnös ház, mely magadban rejted Szabadszállásnak az ő képmutatóját, ki 15 pengő forinton, háromnapos hallgatásért fizetett diurnumon, képviseli a *Pesti Hírlap* hirdetési közt, hogy mennyire humanus, szelíd és művelt lélekkel bírhatna, ha nem lenne oly faragatlan, goromba és műveletlen, mint amilyennek magát mutatja. Hát ezért fizetik önt választói, hogy magát pénzökön tegye neveltségessé és megvettetté?... az volt önnek a célja, hogy a *Márczius*ba jöjjön; no hiszen ezt elérte. Bizonyos lehet felőle, hogy önről időről-időre meg nem feledkezünk...“ Igéretüket már másnap, júl. 7-én beváltják a Kapuczinusi aláírással megjelentetett „*Élegiá*“-ban, de Nagy Károly, a „nagyreményű kunkapitány, osztályfőnök, álladalmi titkár s tudja a jó ég, idővel tán miniszter is... de örökös képviselője ama szennyes irománynak“, ezzel sem jár jobban.

Petőfi Nagy Károlyt párbajra hívja ki, de ellenfele a pisztoly elől gyáván kitért, sőt Percezel Mór rendőrosztályfőnöknél panaszt emelt az „életére törő“ költő ellen. Másnap már hajlandó lett volna, de csak kardpárbajra, amit sem a költő, sem segédei, Jókai és Pálffy nem fogadtak el és e fejleményeket a *Márczius Tizenötödike* júl. 8-i számában közre is adták. Petőfi pedig a júl. 8-i országgyűlés tagjai között nyomtatott felhívást osztatott ki s ebben felkéri a képviselőket, hogy a „megbélyegzett emberrel senki közülik egy sorba ne üljön, nem az iránta való szíveség vagy barátság, hanem azon tiszteletnél fogva, mellyel e testület magának tartozik“. Kérelmét a *Radical-lap* júl. 7-én, a *Pesti Hírlap* és a *Reform* júl. 9-én hozta a nyilvánosság tudomására. Ugyancsak jún. 8-án foglalkozott az országgyűlés a szabadszállási választással és az újabb választás tárgyában benyújtott petícióval. Hosszas vita után elrendelték a vizsgálatot, melyre Besze János, Bonis Sámuel és Asztalos Pál képviselőket jelölték ki. Ha a szabadszállási választás — közérdekű szereplőjénél fogva — kitűnő hírlaptémának bizonyult, folytatása, a párbaj és fejleményei

seni maradtak el mögötte. Az országgyűlésről beszámolni pedig már akkor minden lapnak kötelessége volt.

Az eddig ismertetett lapok közül az *Ungar* júl. 9-én bírálta a „pecsovicsook vicegenerálisának“ gyáva magatartását: a beszület nevében emel szót, de elégtételt adni nem hajlandó! „Döntse el most már a nagyközönség, hogy ki a becsstelen!“ — frkad ki gúnyosan. Végül meglehetősen számol be az országgyűlés határozatáról. Nem tagadja meg magát a *Pester Zeitung* sem. „Magyar országgyűlés. Július 8-i ülés. Alsóház“ c. rovatában (júl. 9.) most már leplezetlenül szembehelezkedik a költővel. Párbaj, kiközösítés, ellenségeskedés szerinte csak egyet jelentenek: „Ote toi, que je m'y mette!“ Már az eddig történeteket is csak rosszalni lehet, a képviselők között röplapokat osztogatni, ez már nemcsak szokatlan, de egyenesen nem fér össze az alsóházzal és törvényeibe ütközik. Elismeri ugyan, hogy a költőt érte igazságtalanság, de tagadhatatlan, hogy ügyében túlzásokra ragadtatta magát. A *Pester Zeitung* soraiból félreismerletlenül kicseng a Nagy Károlyt pártoló hang, mely erősen alátámasztja az egykorú feltevést, hogy Béccsel politikai kapcsolatban állott. Az *Ellenőr* természetesen becsmérőleg nyilatkozott a gyáva Nagy Károlyról (júl. 13.) és hasonló szelkembben írtak a még fel nem sorakozott lapok is. Így a mérsékeltlen szabadelvű *Der Patriot* júl. 9-én a párbajról, 10-én pedig az országgyűlés határozatáról; itt, a képviselőház általános hangulatából ítélve, már a vizsgálat eredményére is következtetett: rövidesen eggyel szaporodni fog a radikális képviselők száma, mégpedig Petőfivel. A radikálisok élelappja szokott modorában csíp egyet Petőfi ellenfelén: „Nagy Károly kis-újszállási követ Petőfinék a párbaj megemlítésekor bot fegyvert ajánlott. A kis hamis! Ismét a régi fegyvert szeretne volna választani, mellyel a követségtől elütötte. Nyúlhús neked, komám, de bőröstől!“ (júl. 19.). Az ellenzék felé hajló *Neue Politische Ofner-Pesther Zeitung* az utolsó említhető lap, mely júl. 9-én „Országgyűlés. Az alsóház IV. ülése“ c. rovatában szót emel a „lángeszű költőt ért választási sérelem“, a közerkölcös veszedelme, a politikai és társadalmi romlottságot eredményező megvesztegetések ellen.

A lapok július vége felé már nem hozzák szóba a Petőfi-ügyet. A magyar közvélemény többsége azonban, közel két hónapon keresztül, magatartásával adta bizonyítást annak, hogy az igazi emberi nagysággal szerzett népszerűség és szereteten nem fog semmiféle ármány. A nép legigazibb fia nem juthatott be a képviselőházba. Ő, aki az országgyűlés természetén tekintette soha ragyogó hivatalnak Nagy Károlyok módjára, a nemzet történelmének szent és félelmetes színpadát látta benne, melynek egyetlen szereplője van: a magyar közösség! Lelkén sajog még a hálátlanságtól ütött seb, az új képviselőket mégis buzdító szózáttal köszönti a *Pesti Hírlap* hasábjain:

Mit öseink egy ezredév előtt
Tevének, azt kell tenni most tinektek
Bármily erővel, bármily áldózáttal,
Bár mind egy szálíg elvesztek belé,
Hazát kell nektek is teremteni!
Egy új hazát, mely szebb a réginél
Es tartósabb is, kell alkotnotok...!

(A nemzetgyűléshez. [júl. 5.]